

Bruggen bouwen over politieke breuklijnen: deliberatieve democratie in diep verdeeld België

Didier Caluwaerts en Kris Deschouwer

SAMENVATTING VAN

Caluwaerts, D. & Deschouwer, K. (2014). Building Bridges across Political Divides: Experiments on Deliberative Democracy in Deeply Divided Belgium. *European Political Science Review*, 6(3), 427-450.

Democratie kan maar bestaan bij gratie van meningsverschillen. Toch zullen weinig democraten ontkennen dat er een kantelpunt is waarna die verschillen te groot worden. Een diep verdeelde publieke opinie vormt een dergelijk kantelpunt: wanneer de relaties tussen burgers gebaseerd zijn op gevoelens van wederzijdse vijandigheid en onbegrip, lijken de grenzen van een levensvatbare democratie bereikt.

Eén vaak geformuleerde oplossing is daarom dat burgers in een verdeelde samenleving passief moeten blijven. Volgens het consociationele model van democratie zijn het immers de elites die bruggen moeten bouwen, terwijl burgers zich uit de politiek moeten terugtrekken omdat burgeractivisme de stabiliteit van het politieke systeem in het gedrang brengt. Dit is een vreemde maar interessante paradox: de democratie in een verdeelde samenleving komt in het gedrang wanneer de demos een te prominente rol

opneemt. Het is eveneens een paradox die ingaat tegen de kernidee van het deliberatieve model van democratie. In tegenstelling tot het consociationele model van democratie, dat tegenstellingen institutionaliseert en vertrouwt op elites om conflicten op te lossen, vertrekt deliberatieve democratie van de assumptie dat conflicten overwonnen kunnen worden en dat gewone burgers in staat zijn om tot politieke beslissingen te komen, zelfs wanneer er een grote onenigheid is over de fundamentele doelstellingen die het politieke systeem moet nastreven.

Dit is echter een theoretische assumptie, en niet zozeer een empirische bevinding. Veel van het bestaande empirische onderzoek naar deliberatie vond immers plaats in relatief homogene groepen. Dit artikel poogde dan ook om de levensvatbaarheid van democratische deliberatie te testen in de sterk antagonistische setting van een diep verdeelde samenleving. Onze eerste

onderzoeksvraag was of deliberatie tussen gewone burgers met botsende identiteiten en belangen mogelijk is, of dat deliberatie zou leiden tot een nog sterkere polarisatie. De tweede onderzoeksvraag ging over de condities waaronder deliberatie kon slagen en focuste op het mediërende potentieel van besluitvormingsregels in een deliberatieve setting. De verwachting was immers dat een groter quorumvereiste zou leiden tot een interactie met een sterkere uitwisseling van argumenten, omdat meer mensen overtuigd moeten worden.

Om een antwoord te bieden op deze twee onderzoeksvragen, organiseerden we een deliberatief experiment in België. België is om twee redenen een interessante case om het effect van diepe verdeeldheid op burgerdeliberatie te meten. Eerst en vooral is het een zeer gesegmenteerd land. Elke hervorming van de Belgische staat heeft de verdeeldheid onder de bevolking versterkt en de politieke partijen en de media zijn opgesplitst volgens taalgroep. Ten tweede is België een taalkundig verdeeld land. Dat heeft natuurlijk sterke gevolgen voor de mogelijkheid om tot deliberatie te komen. Als deliberatieve democratie verlangt dat burgers met elkaar in discussie gaan om politieke beslissingen te nemen, werpt de meertaligheid in de Belgische setting een aanvullende drempel op.

Niet alleen de Belgische setting maar ook de timing van het experiment was perfect. In 2010, tegen de achtergrond van erg moeilijke communautaire onderhandelingen en de val van de regering over Brussel-Halle-Vilvoorde, brachten we 83 gewone Belgische burgers samen in negen groepen om te praten over de toekomst van het land. De agenda lag open en controversi-

ele thema's werden niet uit de weg gegaan. Door de groepssamenstelling te laten variëren – we hadden Nederlandstalige, Franstalige en taalgemengde groepen – wilden we nagaan wat er gebeurde met de kwaliteit van de interactie wanneer burgers van beide taalgroepen met elkaar geconfronteerd werden. Daarnaast manipuleerden we de besluitvormingsregel (gewone meerderheid, tweederdemeerderheid of unanimiteit) om na te gaan of een groter quorumvereiste zou leiden tot betere deliberatie.

De kwantitatieve analyse van de transcripten van de groepsdiscussies bood interessante maar verrassende inzichten in de dynamiek van intergroepdeliberatie. Vanuit consociationele theorie en vanuit de sociale psychologie van intergroepconflicten hadden we verwacht dat deliberatie tussen diametraal tegengestelde groepen minder respectvol, rationeel, open en inclusief zou zijn dan deliberatie binnen de taalkundig homogene groep. Tegengesteld aan de theoretische verwachtingen vonden we echter dat de kwaliteit van de deliberatie net hoger was in taalgemengde groepen. Confrontatie met leden van de andere taalgroep zorgde voor een rationelere discussie; ze opende de geesten en cultiveerde een attitude van respect die op dat moment vaak ontbrak tussen politici. De besluitvormingsregels daarentegen brachten wel het gewenste effect teweeg: meer veeleisende regels (tweederdemeerderheid en unanimiteit) leidden tot significant betere deliberatie dan besluitvorming onder gewone meerderheid. De noodzaak om tot een (bijna-)consensus te komen zorgde er dus voor dat de deelnemers meer moeite deden om te luisteren en om elkaar te overtuigen met goed gefundeerde argumenten.

BRUGGEN BOUWEN OVER POLITIEKE BREUKLIJNEN

Hoewel deze bevindingen bemoedigend zijn voor deliberatieve democraten en onderzoekers van etnische conflicten, willen we natuurlijk niet beweren dat burgers in een diep verdeeld land zoals België de wapens volledig neerlegden, noch dat dat een wenselijk scenario zou zijn. Maar ondanks de vaak pittige en gespannen

discussies bleek wederzijds begrip tussen mensen met fundamenteel verschillende ideeën en voorkeuren toch mogelijk. Het deliberatieve model lijkt dan ook te werken onder minder ideale omstandigheden. Het is relatief robuust, zelfs wanneer het met diepe en schijnbaar onoverbrugbare tegenstellingen geconfronteerd wordt.